

ЕТИЧКИ КОДЕКС НА ПСИХОЛОЗИТЕ НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

Донесен на 14.04.2006

Етичкиот кодекс го подготвија наставници и соработници од
Институтот за психологија при Филозофскиот факултет во Скопје:
проф. д-р Виолета Петроска-Бешка, проф. д-р Татјана Такашманова, м-р
Огнен Спасовски, Катерина Наумова и Ана Фрицханд.

Етичкиот кодекс се состои од Вовед, Преамбула, Основни начела и Етички стандарди. Воведот накратко ги претставува намерите и структурата на Етичкиот кодекс. Преамбулата и Основните начела ги дефинираат целите кои ги водат психолозите кон највисоките идеали во психологијата. Тие не се обврзувачки правила, но би требало да бидат земени предвид кога се следи етичката димензија на постапките.

За разлика од Основните начела, Етичките стандарди се обврзувачки правила за однесувањето на секој психолог. Повеќето од нив се општо формулирани за да се однесуваат на сите психолози, без оглед на областите во кои работат. Етичките стандарди не се исцрпни и се подложни на постојани проверки и евентуално менување. Етичкиот одбор најмалку на две години расправа за потребите од менување на овој Кодекс.

Етичкиот кодекс се однесува само на активностите што психолозите ги преземаат во рамките на нивната научна, образовна или професионална улога. Овие активности се разликуваат од приватното однесување на психолозите, кое не е опфатено со Етичкиот кодекс. Како оправдување за неетичкото однесување на психологот не може да се прифати недостатокот на познавање и свесност за Етичкиот кодекс или погрешното разбирање на Кодексот. Повредите на прописите што ги содржи овој Кодекс се разгледуваат од Судот на честа, кој ја проценува тежината на повредата и ги одредува евентуалните санкции.

Со содржината на Етичкиот кодекс треба да бидат запознати сите психолози, вклучително и студентите по психологија. Психолозите на Македонија го прифаќаат овој Етички кодекс како модел на однесување во професијата, без оглед на областа во која работат.

ПРЕАМБУЛА

Етичкиот кодекс содржи специфични стандарди што се однесуваат на сите дејности во кои се вклучени психолозите - истражување, подучување, дијагностика, советување, терапија, супервизија, социјални интервенции и експертиза.

Во секоја од овие дејности психолозите тежнеат кон проширување на научните и професионалните сознанија, и нивна соодветна примена во унапредувањето на животот на поединците и на општеството во целина. Тие се свесни за општествените процеси, промени и проблеми на нашата заедница, кои непосредно и посредно се поврзани со менталната состојба и однесувањето на жителите на Република Македонија. Психолозите ги почитуваат човековите права и слободата на изразување во истражувањето, подучувањето и пишувањето.

Етичкиот кодекс претставува модел на професионално дејствување на психолозите и негова основна цел е заштита на правата на поединците и групите со кои психолозите работат, како и запознавање на јавноста со етичките стандарди на професијата.

Во личната професионална дејност психолозите тежнеат кон остварување на највисоките етички стандарди, но нивна должност е и да го поттикнуваат етичкото однесување кај своите колеги, соработници, студенти и ученици, како и да се консултираат со колегите при појава на етички проблеми.

ОСНОВНИ НАЧЕЛА

Полезност

Во својата работа и професионално дејствување психолозите настојуваат да ги унапредат и заштитат правата и благосостојбата на лицата со кои работат или се некако поврзани со нив и се грижат да не им нанесат било каква повреда. Поради можноста професионалните проценки и постапки на психолозите да влијаат врз животот на другите луѓе, тие не дозволуваат лични, финансиски, општествени и политички фактори да го злоупотребат нивното влијание. Психолозите се свесни дека нивното физичко и ментално здравје може да влијае врз способноста и капацитетот да им помагаат на лицата со кои работат.

Одговорност

Психолозите се свесни за нивната професионална одговорност кон општеството и заедниците во кои работат и се придржуваат кон професионалните стандарди на однесување. Со лицата со кои работат градат однос на доверба, им ги разјаснуваат професионалните улоги и обврски и ја прифаќаат одговорноста за сопственото однесување. Настојуваат да се справат со конфликтите на интереси кои би можеле некому да му наштетат. Свесни се за границите на своите знаење и стручност и преземаат нужни мерки нивните ограничувања и пристрасности да не доведат до неправилни постапки во практиката. Ги даваат само оние услуги и ги користат само оние техники за кои се квалификувани со образованието и со искуството. Доколку е потребно заради добробитта на лицата со кои работат, психолозите се консултираат и

соработуваат со други професионалци и институции. Психолозите обрнуваат внимание дали професионалното однесување на другите психолози е во согласност со етичките принципи.

Интегритет

Во своето дејствување психолозите се чесни и настојуваат да ја унапредуваат точноста и вистинитоста во подучувањето, во науката и во психолошката практика. Свесно и намерно не ги интерпретираат фактите погрешно, не мамат и настојуваат да ги исполнуваат дадените ветувања и обврски. Во ситуации во кои несоопштувањето или искривеното соопштување на некои информации може да биде етички оправдано со цел да се подобри состојбата или да се намали повредувањето на лицето со кое се работи, психолозите се обврзани да ја разгледаат неопходноста од примената на таквите постапки и можните негативни последици, како и да ги коригираат евентуалните последици и недовербата кои притоа настанале.

Почитување на човековите права и личното достоинство

Психолозите безусловно ги почитуваат основните права, вредности и достоинството на сите луѓе и го уважуваат нивното право на приватност и тајна. Свесни се дека сите луѓе имаат еднакво право на користење на придобивките од психологијата и право на еднаков третман при професионалните постапки. Во работата со поединци или групи чиј капацитет за автономно донесување одлуки е намален или загрозен, преземаат посебни мерки за заштита на нивните права и благосостојбата.

Психолозите се свесни за постоењето културни и индивидуални разлики меѓу луѓето со оглед на возраста, полот, родовиот идентитет, етничката припадност, религијата, сексуалната ориентација, физичките и телесните особини, јазикот и социоекономскиот статус. Ги уважуваат разликите кога работат со членови на овие групи и настојуваат факторите на неправична дискриминација да не влијаат врз нивната работа. Свесно не учествуваат во активности на други лица засновани на предрасуди и дискриминаторски односи и преземаат соодветни мерки за нивно спречување.

ЕТИЧКИ СТАНДАРДИ

Општи стандарди

Професионални услуги

Психолозите даваат услуги на дијагностицирање, советување, терапевска работа, истражувања, супервизија, и др. Психолошките услуги се вршат исклучиво во контекст на професионални односи и улоги.

Психолозите се воздржуваат од преземање професионална дејност кога постои можност личните, научните, професионалните, законските, финансиските или други видови интереси или односи: (1) да ја намалат објективноста, компетентноста или ефикасноста во извршувањето на психолошката дејност, или (2) да им наштетат/да ги

искористуваат поединците или организациите со кои стапуваат во професионален однос.

За природата на услугите однапред ги известуваат клиентите (поединци, групи или организации), а по давањето на услугите им ги толкуваат евентуалните резултати и наоди и ги истакнуваат заклучоците, користејќи јазик и термини што се разбирливи за клиентите. Доколку се спречени со закон или со некои други организациски прописи да им дадат податоци на одредени клиенти, психолозите мораат однапред да им го најават тоа.

Доколку согледаат дека некој ја злоупотребува или погрешно ја интерпретира нивната работа, психолозите преземаат чекори да го исправат или да ги сведат на минимум ефектите од таквите активности.

Односи со лица при професионален контакт

Во својата професионална работа, психолозите не се впуштаат во неправична дискриминација базирана на возраст, пол, родов идентитет, етничка припадност, религија, сексуална ориентација, физички и телесни особини и социо-економски статус.

Психолозите сексуално не ги вознемируваат лицата со кои се во професионален контакт, ниту пак свесно преземаат други активности што може да ги вознемират или да им наштетат. Тие преземаат чекори за да се избегне искористување, злоупотреба, потценување или понижување на клиентите, студентите/учениците, испитаниците и другите со кои работат, настојувајќи да не ги повредат, загрозат, трауматизираат и да не манипулираат со нив.

Психолозите се воздржуваат од стапување во повеќезначни односи, кога постои можност тоа да се одрази на нивната објективност, компетентност, или ефикасност во вршењето на професионалната дејност, или пак кога постои опасност тоа да доведе до експлоатација или повреда на лицето со кое е во професионален однос. Повеќезначни односи постојат тогаш кога освен професионалната, психологот има и друга улога во односите со лицето со кое е во професионален однос.

Обезбедување соработка

Кога спроведуваат истражување, или се занимаваат со психолошка процена, терапија или советување, било да е тоа лице-в-лице или преку други форми на комуникација, психолозите обезбедуваат информирана согласност од поединците вклучени во наведените активности. Психологот не бара информирана согласност само тогаш кога за спроведување на наведените активности е обврзан со закон или со судска одлука. Кога поединците се малолетни лица или пак се на друг начин законски ограничени да дадат информирана согласност, психолозите обезбедуваат дозвола за нивно учество од законски надлежни лица или институции.

Кога даваат услуги на организации или преку организации, психолозите однапред ги информираат клиентите и оние што ќе бидат опфатени со нивната услуга во врска со: (1) природата и целите на услугата, (2) кому му е намената услугата, (3) односите на психологот со организацијата и поединците, (4) понатамошното користење на услугите и добиените податоци и (5) достапноста на податоците и ограничувањето на доверливоста.

Лични проблеми во професионален контекст

Психолозите се свесни дека личните проблеми и конфликти може да влијаат врз нивната професионална дејност, па согласно со тоа избегнуваат да преземаат какви

било активности кои би можеле негативно да се одразат врз клиентите, учениците/студентите, испитаниците или врз другите со кои работат. Штом станат свесни за личните проблеми, психолозите бараат помош за да ги спречат евентуални последици врз сопствената професионална работа.

Кога психологот ќе процени дека поради лични проблеми не е во можност да ја извршува својата професионална дејност, должен е времено да ја ограничи или засекогаш да ја прекине. Колегите имаат важна улога во воочувањето на личните проблеми и донесувањето одлуки во врска со професионалната дејност на психологот.

Наплатување на психолошките услуги

За да ги наплатуваат услугите, психолозите треба да имаат законски регистрирана дејност. Кога се платени за услугата од организацијата во која се вработени, или со која соработуваат, психолозите не бараат и не земаат надокнада од клиентот, од блиските на клиентот, или од неговите законски застапници.

Износите на надокнадата ги утврдува Комората на психолозите, а тие се прецизираат на почетокот од професионалниот однос на психологот со клиентот.

Компетентност

Психолозите даваат услуги, подучуваат и спроведуваат истражување само во области кои се во рамките на нивните компетенции, што произлегуваат од стекнатото образование, обука и супервизирано или професионално искуство.

Кога имаат намера да даваат услуги, да подучуваат или да спроведуваат истражување што вклучува популации, области, техники или методи кои се за нив нови или недоволно познати, психолозите претходно стекнуваат релевантно образование, обука или супервизирано искуство. Кога се уште не постојат дефинирани стандарди за таква подготовка, психолозите преземаат чекори да обезбедат компетентност во нивната работа за да ги заштитат од можна повреда клиентите, учениците/студентите, супервизираните, испитаниците и другите на кои им даваат услуги.

Работата на психолозите се базира на изградено научно и професионално знаење од соодветната дисциплина. Секој психолог континуирано ја развива и ја одржува својата компетентност.

Приватност и доверливост

Психолозите имаат обврска да преземаат мерки за заштита на доверливите податоци што ги добиле од корисниците на нивните услуги или од испитаниците во истражувањето. За сите релевантни ограничувања на доверливоста на податоците ги известуваат поединците (односно нивните старатели) или институциите со кои градат научни или професионални односи.

Психологот може да дава доверливи податоци за клиентите доколку има согласност од клиентите, било да се работи за поединци или за институции. Доверливите информации може да се даваат без согласност на клиентите само кога има реална причина за тоа: (1) за да се обезбедат бараните професионални услуги преку консултации со други професионалци, или (2) за да се заштитат од повреда корисникот, давателот на услугата, или некое трето лице.

Во своите написи, предавања и јавни настапи, психолозите не откриваат доверливи и лични податоци за испитаникот во истражувањето или за корисникот на нивните услуги, до кои дошле во текот на нивната работа. Исклучок се прави само во случаите кога: (1) се преземени сите чекори да се прикрие идентитетот на поединецот или организацијата, (2) поединецот или организацијата дале писмена согласност за тоа, или (3) постои законска обврска да се направи тоа.

Психолошка проценка

Психолозите ги базираат своите мислења изнесени во нивните препораки, извештаи, дијагностички и други мерења и проценки врз валидни постапки и техники кои даваат потребни и доволни податоци за толкување. За таа цел, ги користат само оние инструменти со чии карактеристики се добро запознати.

Психолозите ги развиваат, задаваат, оценуваат, толкуваат и користат психолошките мерни инструменти на начин кој е во согласност со намената и потребата на истражувањето или на давањето на услугата.

Задавање на инструментите и интерпретација на резултатите

Психолозите не донесуваат стручни процени и одлуки врз основа на застарени и претерано користени мерни инструменти за кои не се познати мерните карактеристики. Мерните инструменти што ги користат имаат докажана валидност и релијабилност за популацијата на која се применуваат. Кога не постојат докази за таквата валидност и/или релијабилност и кога се принудени да користат тестови кои не се стандардизирани и нормирани на адекватна популација, психолозите ги земаат предвид и ги наведуваат ограничувањата во интерпретацијата на добиените резултати.

При задавањето на мерните инструменти, психолозите ги земаат предвид јазичните компетенции на проценуваните лица, на начин кој обезбедува сочувување на веродостојноста на добиените резултати.

При интерпретацијата на резултатите од мерењата, психолозите ги земаат предвид и особините на поединецот чии резултати се толкуваат. Со тоа се зголемува прецизноста и контролата врз можноста за погрешна интерпретација на постигнатите резултати.

Психолозите се критични кон погрешно користење на психолошките мерни постапки и погрешно интерпретирање на резултатите од мерењата, а должни се и да преземат соодветни мерки за да ги спречат таквите постапки.

Психолозите не ги даваат на увид резултатите од психолошките мерења на лица кои не се квалификувани за користење на таквите информации, освен на испитаниците во истражувањата и на клиентите, на кои самите им ги интерпретираат постигнатите резултати.

Заштита на инструментите и резултатите

Кога применуваат психолошко мерење и проценка за потреби на други струки, психолозите прецизно ги опишуваат намената, валидноста, релијабилноста, нормите и постапките на мерење. При тоа треба да бидат запознати со целта за која ќе се користат резултатите од нивните мерења, за да ги прилагодат постапките на мерење и интерпретирање на резултатите на бараните цели. Психолозите што даваат такви услуги се самите одговорни за адекватна примена, интерпретација и користење на мерните постапки.

Психолозите се обврзани да се грижат за сигурноста на тестовите и на другите психолошки мерни постапки. Одговорни се да спречат увид во психолошки мерни инструменти и нивно користење од страна на неквалификувани лица. Психологот што има сознанија дека некој не-психолог користи психолошки мерни инструменти ја информира Комората на психолозите за тоа.

Психолошкото мерење што студентите по психологија го спроведуваат како дел од нивната обука се прави исклучиво под менторство на дипломиран психолог. Дипломираниот психолог е одговорен за придржување до етичките правила за користење на тестовите.

Психолозите ги штитат тестовите и другите мерни инструменти од несоодветно користење (какво што е погоре опишано) и од злоупотреба. Под злоупотреба се подразбира: (1) вонинституционално користење на тестовите, (2) овозможување непсихолози да стекнуваат увид во тест или делови од тест надвор од тест-ситуација и (3) објавување на тест или делови од тест во јавноста.

Истражување и објавување резултати

Психолозите ги планираат и спроведуваат истражувањата компетентно, водејќи грижа за правата и добробитта на испитаниците. Одговорни се за етичките аспекти на сопствените истражувања, односно на истражувањата кои се спроведуваат под нивно менторство или супервизија.

Одобрување и информирана согласност

Психологот кој планира да спроведе истражување, обезбедува писмено одобрување од надлежните институции или организации, базирано на точни информации за намената и планираниот тек на истражувањето. Истражувањето го спроведува во согласност со договорената постапка.

Кога го спроведува истражувањето, психологот обезбедува информирана согласност од испитаниците откако претходно точно ќе ги извести за: (1) целите, траењето и постапките на истражувањето, (2) нивното право да одбијат или да се повлечат од истражувањето, (3) потенцијалните опасности или непријатности што можат да произлезат од истражувањето и (4) придобивките од истражувањето. Кога потенцијалните испитаници се малолетни или други лица кои не се во состојба да преземат одговорност за учество во истражувањето, психологот обезбедува информирана согласност од законски надлежни лица или институции.

Информирана согласност не е неопходна кога: (1) истражувањето се одвива во природни околности и испитаниците не се ни свесни дека се учесници во истражување (2) познавањето на целта на истражувањето може да влијае на веродостојноста на резултатите. Во случаи кога испитаниците не добиле увид во вистинската цел на истражувањето пред нивното учество, психологот ги информира за вистинската цел по завршување на нивното учество.

По завршување на истражувањето психолозите им овозможуваат на учесниците да добијат соодветни информации за природата, резултатите и заклучоците од истражувањето.

Кога спроведуваат истражување со клиенти, *ucenici*/студенти или нивни подредени како испитаници, психолозите преземаат чекори да ги заштитат од негативни последици, кои би можеле да произлезат доколку одбијат да учествуваат или се повлечат од истражувањето.

Известување за истражувањата

Психолозите точно и прецизно известуваат за резултатите од своите истражувања. При тоа, не измислуваат, не фалсификуваат и не ги прикажуваат туѓите идеи и податоци како свои.

Психолозите се јавуваат како автори во публикации само со сопствените трудови, или како коавтори во оние трудови во кои дале значаен придонес. Студент по психологија се јавува како прв автор во заеднички труд само доколку трудот се темели на негова магистерска теза или докторска дисертација. Помал придонес во реализација на истражување се објавува во согласност со правилата на публикацијата во која трудот се објавува (на пр. во фуснота или во воведот).

Психолозите не ги објавуваат како оригинални оние податоци кои претходно веќе ги имаат некаде објавено. Повторното објавување на податоците е проследено со информација за изворната публикација.

Во период од пет години по објавувањето на резултатите од истражувањето, психолозите им овозможуваат увид во зачуваните податоци на заинтересираните компетентни лица, за да може да се изврши повторна анализа и верификација на изведените заклучоци. Притоа е нужно да се заштитат тајноста на податоците и сопствените авторски права.

Психолозите кои добиваат за рецензирање истражувачки трудови, предлог-проекти, кандидатури за стипендии, работни места и сл., се однесуваат на начин што ја заштитува тајноста на податоците и авторските права на лицето чии материјали ги рецензираат.

Образование

Психолозите што се одговорни за образование и професионален развој на други психолози ги преземаат сите чекори за компетентно планирање на едукативните програми за усвојување знаења и вештини што се неопходни за стекнување соодветни дипломи, сертификати, лиценци, или за постигнување на други цели зацртани со програмата.

Објективност при подучувањето

Кога се вклучени како наставници во образовниот процес или во било кој вид обука, психолозите даваат информации што се темелат на научни сознанија, изнесуваат факти и објаснуваат појави со највисок степен на објективност.

Кога се вклучени како наставници во образовниот процес или како одговорни за било кој вид на обука, психолозите се свесни за моќта што ја имаат над учесниците (учениците, студентите, супервизираните, или другите учесници во обуката), затоа избегнуваат однесување со кое ќе ја злоупотребат својата положба, ќе ги понижат или на било кој начин ќе ги загрозат интегритетот и самопочитта на учесниците.

Ограничувања во подучувањето

Психолозите не ги подучуваат на користење на специјализирани техники или постапки (како што се хипноза, биофидбек, проективни техники и сл.) лицата кои немаат соодветно образование, специјализација, работно искуство или некој друг доказ за стручност.

Кога образовниот процес бара од учесниците (студентите на додипломско и последипломско ниво) да поминат некој облик на терапија, психолозите што се директно вклучени во нивното образование не учествуваат во терапијата. Психолозите што се одговорни за оценување на студентите не се вклучуваат во нивна терапија.

Настапи во јавноста и огласување

Настапи во јавноста

Психолозите се лично одговорни за сопствените јавни изјави. Во јавните изјави не даваат неточни податоци во врска со практиката, истражувањето и/или другите активности во кои се професионално ангажирани. Психолозите секогаш даваат точни податоци за: (1) сопственото образование, искуство и компетентност, (2) достигнатиот академски степен, (3) сопствените публикации и резултати од истражувањата, (4) сопствениот професионален статус и вработување, (5) услугите што ги даваат и резултатите од нив, (6) цената на услугите.

Кога настапуваат преку јавните гласила (печатени и електронски медиуми) и држат јавни предавања, психолозите настојуваат да ги засноваат своите настапи на сопствените професионални знаења, обуката што ја имаат и искуството што го стекнале, во согласност со соодветната психолошка литература и практика и со принципите на овој Етички кодекс.

Огласување

Психолозите што се одговорни за огласување, издавање пишувани материјали, брошури, плакати и сл. материјали наменети за образовни програми што не резултираат со стручни професионални квалификации (на пр. разни предавања, семинари), точно ги наведуваат целите на програмата, популацијата за која е наменета, предавачите и, доколку е применливо, и цената на чинење.

Советување и терапија

Информирање на клиентот за услугата

За да добие информирана согласност без која не може да започне советувањето/ терапијата, психологот го запознава клиентот со текот и особеностите на третманот, евентуалното наплатување, можноста за вклучување на трета страна и доверливоста на податоците, истовремено остварувајќи му доволно простор на клиентот да поставува прашања и да добие одговори, за да се избегне какво било недоразбирање во врска со третманот.

Кога психологот работи со група, неопходно е на почетокот да ги опише улогите и одговорностите на сите учесници и ограничувањата во однос на исказите и случувањата во групниот процес.

Кога психологот дава услуги на клиенти кои се во меѓусебен однос (на пр. сопругници, родители и деца), настојува да појасни: (1) кој е клиент во третманот, и (2) каков ќе биде неговиот однос со секое од лицата. При појаснувањето, психологот укажува и на својата улога, како и на користењето на добиените податоци.

Посебни околности при давањето услуга

При одлучувањето за давање терапевтски услуги на лица кои се веќе на третман на друго место, психологот внимателно ја разгледува содржината на третманот и потенцијалната полза на клиентот. За овие прашања дискутира со клиентот или со неговиот законски застапник, за да го намали ризикот од можни недоразбирања и конфликти. Ако е потребно, психологот се советува со стручњациите кои се, исто така, вклучени во терапевтскиот процес.

Психологот не се впушта во сексуална интимност со клиентите со кои во моментот работи, ниту ги прифаќа како клиенти лицата со кои бил сексуално интимен.

Прекин на услугата

Психологот го прекинува третманот кога станува јасно дека на клиентот повеќе не му треба услугата, кога нема корист од нејзино продолжување или пак кога третманот го повредил. Психологот може да го прекине третманот кога клиентот (или некој близок на клиентот) му се заканува или на било кој друг начин го доведува во опасност.

Во случаите кога третманот мора да се прекине од причини како што се болест или недостапност на психологот, или пак поради преселба или финансиски потешкотии на клиентот, психологот настојува да ја планира и организира понатамошната грижа за клиентот.

Решавање на етичките прашања

Психолозите одбиваат секаква стручна дејност што е спротивна на принципите на овој Кодекс.

Психологот кој ќе забележи кршење на етичките принципи во својата работа или во работата на друг психолог, презема чекори во согласност со Етичкиот кодекс. Доколку

не е сигурен дали определена ситуација или постапка е во согласност со Етичкиот кодекс, се советува со друг психолог кој ги познава етичките принципи или со Судот на честа при Комората на психолози.

Психологот кој ќе забележи дека друг психолог ги прекршува етичките принципи должен е да го предупреди и да му обрне внимание на тоа, во обид неформално да се разреши етичкото прашање. Кога однесувањето кое е спротивно на етичките принципи повредува или може да повреди некоја личност или организација, а е нерешливо на неформален начин, психологот е должен да го извести Судот на честа при Комората.

За прекршување на Етичкиот кодекс се смета и непријавувањето и несоработката со Судот на честа во процесот на разрешување на етички прашања.

Во согласност со заштитата на јавноста и структурата, психолозите не пријавуваат и не поддржуваат пријави за прекршување на етичноста чија крајна цел не е да се заштити етичкиот принцип, туку да се повреди или понижи друг психолог.